

1.9.2024

Johdanto

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt Helsingin käräjäoikeudelta kirjallista asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi rikoslain 25 luvun 3 §:n muuttamisesta (HE 65/2024 vp) ja toimenpidealoitteesta avioliittoon pakottamisen erillisen rikosnimikkeen säätämisestä ja pakottavan kontrollin rikostunnusmerkistön lisäämisestä lakiin (TPA 25/2024).

Lausunto

Hallituksen esityksessä HE 65/2024 vp on arvioitu eri toteuttamisvaihtoehtoja, joilla avioliittoon pakottamisen rangaistavuuden selkeyttäminen voitaisiin toteuttaa. Esitettyä lakimuutosta, jossa avioliittoon tai siihen rinnastettavaan liittoon pakottaminen sisällytettäisiin ihmiskauppasäännökseen, voidaan pitää selkeänä ja tarkoituksenmukaisena vaihtoehtona. Esityksessä on tuotu esiin useita näkökulmia, jotka puoltavat tätä toteuttamistapaa ja joita voidaan pitää perusteltuina.

Toimenpidealoitteessa TPA 25/2024 on ehdotettu, että pakkoavioliittojen ja niihin rinnastettavien liittojen tulisi sisältyä jatkossa ihmiskauppasäännökseen, mutta sen lisäksi rikoslakiin tulisi lisätä erillinen pakkoavioliittopykälä. Arvioitaessa erillisen pakkoavioliittopykälän tarvetta on otettava huomioon, että esitetty ihmiskauppasäännös on tunnusmerkistöltään laaja ja kattaa monenlaisia tekotapoja. Toimenpidealoitteesta ei ilmene, mikä voisi olla sellainen avioliittoon pakottamista koskeva menettely, jota esitetty ihmiskauppasäännös ei kattaisi. Joka tapauksessa, jos esitetyn ihmiskauppasäännöksen lisäksi säädettäisiin erillinen pakkoavioliittopykälä, myös pakkoavioliittopykälä tulisi laatia tunnusmerkistöltään hyvin yleisluontoiseksi ja sen täytyisi todennäköisesti sisältää ainakin osittain samoja elementtejä kuin ihmiskauppasäännöksen. Erillisen pakkoavioliittosäännöksen säätäminen voisi olla ongelmallista myös laillisuusperiaatteen kannalta, vaikeuttaa sääntelyn ymmärrettävyyttä ja aiheuttaa ongelmia lainkonkurrenssin näkökulmasta. Näistä syistä olisi tarkoituksenmukaista, että avioliittoon pakottamisesta pyritäisiin lähtökohtaisesti säätämään vain yhdessä rangaistussäännöksessä.

Toimenpidealoitteessa TPA 25/2024 on lisäksi ehdotettu, että lakiin lisättäisiin uusi rikostunnusmerkistö pakottavasta kontrollista. Toimenpidealoitteen perusteella jää jossain määrin epäselväksi, tulisiko pakottava kontrolli rangaistavaksi vain pakkoavioliittoihin liittyvissä tilanteissa vai olisiko kysymys yleisemmästä pitkäaikaisen henkisen väkivallan kriminalisoinnista. Ongelmaksi voi joka tapauksessa osoittautua pakottavan kontrollin määrittelemisen laillisuusperiaatteen edellyttämällä tarkkuudella. Lisäksi on syytä arvioida, voisiko toimenpidealoitteessa kuvattu menettely tulla jo nyt rangaistavaksi esitetyn ihmiskauppasäännöksen tai muiden voimassa olevien rangaistussäännösten nojalla. Vaikka näytön saaminen avioliittoon pakottamisesta voi usein olla haastavaa, niin tulkinnanvaraisissa tilanteissa näytön arviointi ja lain soveltaminen jäänee joka tapauksessa tuomioistuinten tehtäväksi.

Jaakko Jylhä
käräjätuomari